

T.C. DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

0907 - BY 87 - 009 - 025

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ IV

(PROF.DR. ÖMER YİĞİTBAŞI'NA ARMAĞAN)

SÜNNETİ İNKÂR EDENLER (*)

Yazan: Dr. Muhammed Mustafâ el-A'ZAMÎ

Çev. Dr. Nuri TOPALOĞLU

İlk Devirlerde Sünneti İnkâr Edenler

Bir müslümanın, Hz. Peygamber'in sünnetini bırakıp, sadece Kur'an'a uyması doğru değildir. İslâm prensiplerine sarılma iddiası ile birlikte, sünneti inkâr etmenin bir arada bulunması da düşünülemez. Fakat bazı kimseler apaçık hakikatleri bile göremezler; sünnet hakkında da durum böyle olmuştur.

Nitekim sahabe devrinde sünnetin İslâm dînindeki yerini anlayamamış olanlar vardı. Hasan el-Basrî'nin rivayetine göre, «İmrân b. Hüseyin Hz. Peygamberin hadislerinden bahsederken bir adam ona dedi ki:

—Ey Ebû Nüceyd bize Kur'an'dan bahset. İmrân da:

—Sen ve arkadaşların Kur'an'ı okuyorsunuz. Sen bana namazın şartlarından ve kılınış şeklinden bahseder misin? Altın, deve, sığır ve çeşitli malların zekât nisbetlerini söyler misin? Fakat sen Peygambere şehâdet ettiğin halde şimdi O'nun sünnetini kabul etmiyorsun. dedikten sonra, Rasûlüllâh bize zekât mevzuunda şunları şunları farz kılmıştır, diye açıklamalarda bulundu. Bunun üzerine o adam, beni ihyâ ettin, Allah da seni ihyâ etsin, dedi. Hasan el-Basrî diyor ki, bu zât vefatından önce müslüman fakihlerden birisi olmuştu.» (1)

Böyle bir problem, her meselenin hükmünü sadece Kur'an-ı Kerîmde aramaya kalkışınca Ümeyye b. Hâlid'in karşısına çıkar ve Abdullâh b. Ömer'e şöyle der:

—Kur'an'da mukîmin namazı ve korku namazı hakkında bilgi bulur-

(*) Bu yazı, yazarın 1396 da Riyad'da basılan «Dirâsât fi'l-Hadîsi'n-Nebevî ve Târîhi Tedvînih» adlı eserinin, sünneti inkâr edenlerle ilgili bölümünün (s. 21-41) tercümesidir.

(1) el-Müstedrek, I, 109-110; kısa olarak benzeri, el-Kifâye, 15.

yoruz, ama onda misafir namazına dair bir malûmât göremiyoruz. Bunun üzerinde Abdullâh:

—Yeğenim, biz hiçbir şey bilmezken Allâh bize Hz. Muhammed'i göndermiştir. Bu itibarla biz sadece Hz. Peygamberden gördüğümüz tatbikata göre hareket ediyoruz.» (2)

Muhtemelen zamanın akışı ile birlikte, müşküllerini sadece Kur'an'ın ışığında halletmeye çalışanların sayısı artmıştır. Eyyûb es-Sahtiyânî (131/749) diyor ki, «birisine sünnetten bahsettiğim zaman, onu bırak, bize Kur'an'dan bahset, dedi. Bil ki böyle söyleyen, kendisi sapmış ve başkalarını saptıran bir kişidir.» (3)

Az önce bahsettiğim bu kimselerin, herhangi bir fırkayı veya toplu bir akımı temsil etmedikleri anlaşılıyor. Bu tavır herhalde fertlerle sınırlıydı, muhtemelen gün geçtikçe sayıları artmıştır. Burada üzerinde durulması gereken bir nokta daha var ki, bu akım bütün İslâm ülkelerinde yaygın değildi. Daha doğrusu ekseriyetle özel bir şekilde Irak'ta bulunuyordu. Çünkü İbn Hibbân'ın anlattığına göre (4) İmrân b. Husayn Basra'da oturuyordu. Eyyûb es-Sahtiyânî de Basra'lıydı. (5) Yine İmâm Şâfiî'nin bahsettiği, sünnetin delil oluşunu inkâr edenlerin ekseriyetle Basralı oldukları anlaşılıyor. (6) Bu tarihî delillerin ışığında, sünneti inkâr hareketinin ilk devirlerde belki sadece Irak'ta var olduğunu söylemek mümkündür.

Sünneti inkârda gelişme:

Sahabe devrinde sünnetin kıymetini kavrayamamış bazı kimseler bulunduğunu gördük. Fakat —yukarıda belirttiğimiz gibi— bu hadiseler ferdî idi. Bundan sonra durum değişti. İkinci asrın sonlarına doğru, sünnetin teşri için kaynak oluşunu inkâr eden bir grup ortaya çıktı. (7) Mütewâtirin dışındakileri kabul etmeyen diğer bir tâife de vardı. (8)

(2) el-Müstedrek, I, 258. Hâkim, râvileri sikadır, Medînelidirler, demiş, Zehbî de buna katılmıştır.

(3) el-Kifâye, 16.

(4) Meşâhîru Ulemâ'l-Emsâr, 37.

(5) Meşâhîru Ulemâ'l-Emsâr, 150.

(6) Bk. es-Sünnetü ve Mekânetühâ, 160.

(7) Bk. el-Ümm, VII, 250. «Bütün hadisleri reddeden tâifenin sözlerini nakil bâbı»

(8) Bk. el-Ümm, VII, 254.

SÜNNETİ İNKÂR EDENLER

Hâricîler, Mu'tezile, Şîa ve Sünnet Karşısındaki Durumları

Hâricîler ve sünnet:

Hâricîler, Hz. Peygamberin sünnetini kabul eder ve İslâmî teşrî için temel bir kaynak olduğuna inanırlar. Ancak onlardan, özellikle tahkîm olayından sonra, ashaptan bazılarının rivayet ettiği hadisleri reddettikleri nakledilmiştir.

Üstad es-Sibâî der ki, «Hâricîler, muhtelif fırkalara ayrılmalarına rağmen fitneden önce sahabeyi topyekûn adil kabul ediyorlardı. Sonra Hz. Ali'yi, Hz. Osman'ı, Cemel vak'asına katılanları, tahkîm olayındaki hakemleri, tahkîme razı olanları ve hakemlerin ikisini veya birisini tasvîb edenleri tekfir etmeye başladılar. Bunun birlikte fitneden sonra tahkîme razı oldukları zalim önderlere uyup kendilerince güvene lâayık oldukları gerekçesiyle cumhûr-u sahâbenin hadislerini kabul etmemişlerdir.» (9) Mamaafih es-Sibâînin bu sözü üzerinde düşünmek gerekiyor.

Hâricîlerden bir fırka olan «İ b â d i y e» dışında, (10) mezheplerinin yok olmasıyla birlikte kitaplarının kaybolduğunda hiç şüphe yoktur. İbâdiyenin kitaplarını tetkik ettiğimizde, hadisleri kabul ettiklerini, Hz. Ali, Hz. Osman, Hz. Aişe, Ebû Hureyre, Enes b. Mâlik ve diğer sahâbilerden hadis rivayet ettiklerini görüyoruz. (11)

Haber-i vâhidi kabul ve onunla amel etme konusuna gelince bu, Fıkıh usûlüne dair eserlerinde açıklanmıştır. es-Sâlimî der ki, «Haber-i vâhidler kıyâsa zıd olduğu zaman bunlardan hangisinin diğerine takdim edileceği hususunda farklı görüşler vardır. Musannıf bunlardan üç tanesini zikretmiştir Birisi —ki bu, arkadaşlarımızdan, kelâmcılardan ve fakihlerimizden ekserisinin görüşüdür— haberin kıyâsa tercîh edilmesidir. Böylece haber-i vâhidle amel, kıyâsla amel etmekten daha evlâdır.» (12) Buradan anlaşılıyor ki, tahkîm olayından sonra veya önce bütün Hâricîlerin, ashâbın rivayet ettiği sünneti kabul etmedikleri tarzında mutlak bir hüküm vermek doğru değildir.

(9) es-Sünnetü ve Mekânetühâ, 149.

(10) et-Tebîr, 46-56. Burada, Hâricîler on fırkadır, bunlardan birisi el-İbâdiye dir, demiştir.

(11) Meselâ, er-Rabî' b. Habîb el-Ferâhidî'nin Müsnedine bakınız.

(12) Tal'atü's-Şems, II, 20.

Mu'tezile ve Sünnet:

Seyh Hudarî, İmâm Şâfiî'nin yazdıklarına dayanarak, haberleri tümüyle reddeden fırkanın Mu'tezile olduğu kanatına varmış, ⁽¹³⁾ Sibâ'î de bu görüşe katılmıştır. ⁽¹⁴⁾ Sibâ'î'nin dediğine göre, gerçekten Mu'tezilenin sünnet karşısındaki durumunu tesbitte alimlerin zorlandığını söylememiz lâzım. «Onlar, mütevâtir ve âhad olmak üzere iki kısmıyla sünnetin delil olduğunu söylemede cumhurla aynı görüştedirler? Yoksa her iki kısmıyla onu inkâr mı ediyorlar? Veya mütevâtiri kabul, haber-i vâhidi red mi ediyorlar?» ⁽¹⁵⁾ Sibâ'î, İbn Hazm ve İbnü'l-Kayyim'den bazı nakiller yaptıktan sonra şöyle diyor: «Bu nakiller —gördüğümüz gibi— birbirine zıd olup bu konuda doğru bir hüküm vermemizi sağlamıyor.» ⁽¹⁶⁾ Sonra el-Bağdâdî'nin (429/1038) «el-Fark beyne'l-Fırak»ından, Nazzâm'ın görüşlerini nakleder, özetle, Nazzâm, Hz. Peygamberin mu'cizelerini inkâr ediyordu; icmâ' ve kıyasın delil olduğunu kabul etmiyordu; zarûrî ilim gerektirmeyen haberleri delil saymıyordu, dedikten sonra, Mu'tezililerin çoğunlukla Nazzâm'ın fikrine katıldıklarını ifade etmiştir. ⁽¹⁷⁾

Mu'tezileden el-Hayyât'ın da naklettiği gibi, İbnü'r-Râvendî, «Nazzâm, kâfir birisinin haberinin ilmi icabettirdiğini, haberi maddî ve hissî bir şey olduğu takdirde delil olma bakımından bunun, Peygamberin haberi gibi olduğunu zannediyordu» diyerek İbrâhîm en-Nazzâm'ı itham ederken, «bu İbrâhîm'e isnad edilmiş yalandır, ona göre Allâh'ın ve Rasûlünün haberi hiç bir kimsenin haberine denk olamaz» diyen el-Hayyât'ın İbnü'r-Râvendî'yi reddettiğini görüyoruz. ⁽¹⁸⁾

Mu'tezilî olan Ebü'l-Huseyn el-Basrî, Usûlü'l-Fıkha dair eseri «el-Mu'temed»de şöyle bir bâb açmıştır. «Haber-i vâhidin ilmi gerektirmediği hakkında bâb: İnsanların çoğu haber-i vâhid ilim ifade etmez demişlerdir. Diğer bazıları ise, ilmi iktizâ ettiğine kanî olmuşlardır. Böylece onlar ihtilâfa düştüler. Ehl-i zâhirden hiçbiri haberle birlikte bir karînenin bulunmasını şart koşmamıştır. Ebû İshâk en-Nazzâm ise, bir haberin zarûrî ilmi gerektirmesinde, onunla beraber bazı karînelerin bulunmasını şart koşturmuştur. Bunu tevâtür yoluyla gelen haberlerde de şart koşturmuştu»

(13) Târihu't-Teşri'l-İslâmî, 185.

(14) es-Sünnetü ve Mekânetühâ, 202.

(15) es-Sünnetü ve Mekânetühâ, 202.

(16) es-Sünnetü ve Mekânetühâ, 203.

(17) es-Sünnetü ve Mekânetühâ, 20.

(18) el-İntisâr, 45.

SÜNNETİ İNKÂR EDENLER

söyleniyor. Bunun misâli, evinde ondan başka hasta olmadığını bildiğimiz, evinden çılgık işitip cenazeyi kapısında görürken Zeyd'in ölümünün bize haber verilmesidir» (19)

Ebû'l-Huseyn el-Mu'tezilî, kitabında, «Haber-i vâhidlerle amellerin sübûtunun cevâzına dair bâb» ve «Haber-i vâhidle amel hakkında bâb» gibi başka bablar da açmıştır. (20)

Mu'tezileye mensup müelliflerden yapılan bu nakiller bize, açıkça gösteriyor ki onlar, Hz. Peygamberin hadislerini kabul ediyorlardı. Nazâm'dan nakledilen görüşü kabul etmek ise zordur. Şayet onun sünneti reddettiği sâbit olsa bile bu onun şahsî görüşü olur, o bu mevzuda Mu'tezilenin çoğunluğunu temsil etmez. Kader hakkında konuşmuş nice muhaddis var. (21) O halde bunlar hadis-i şerifleri kabul etmemiş olsalardı, niçin indî görüşlerine uyup, kendilerince hiç bir değeri olmayan bir şey uğrunda ömürlerini geçiriyorlardı?

Bu delillerden sonra bize göre, Mu'tezile, Hz. Peygamberin hadislerine uymada ümmetin çoğunluğu ile beraberdi. Onlar, muhtemelen görüşlerine ters düştüğü zaman bazı hadislerin sihhatine dil uzatıyorlardı. Fakat hadisleri tamamen reddetmek onların mezhebi değildi.

Şîa ve Sünnet:

Şîaya gelince onlar birbirini tekfîr eden birçok fırkadan ibarettir. (22) Hâlen İslâm dünyasında mevcut olanlarının çoğu «İsnâ Aşeriye»dendir. Bunlar sünnete uyarlar. (23) Fakat onlarla bizim aramızdaki ihtilâf sadece sünnetin isbâtı meselesindedir. Sayıları 3 ilâ 11 arasında değişen birkaç kişi hariç, (24) Peygamberin vefatından sonra bütün sahabenin irtidadına hükmetmeleri yüzünden onlardan rivayet edilmiş hadislere itibar etmezler. Yalnız ehl-i beytten nakledilmiş rivayetlere itimad ederler.

Özet olarak, İslâm ümmeti ilk devirlerden günümüze kadar Hz. Peygamberin sünnetine uymada ve onun müslümanların uyması gereken bir

(19) el-Mutemed, 5.

(20) Bk. s. 572, 583.

(21) Bk. Ahmed b. Yahyâ el-Murtazâ, Tabakâtü'l-Mu'tezile, 133-140. Nevar ki, büyük bir kısmı hakikat olmakla beraber, ihtiyatlı olmak lâzım.

(22) Bk. en-Nevbahtî, Fıraku's-Şîa.

(23) el-Kûleynî, el-Kâfi ve diğer hadis kitaplarına bakınız.

(24) Bk. Ricâlü'l-Kesşî, 12-13.

kaynak olduğunda icma etmişlerdir. Mamaafih ilk zamanlarda sünnet-i nebeviyyeye dil uzatan bazı kimseler ve fırkalar da bulunmuştur. Fakat bunlar ikinci asrın veya en fazla üçüncü asrın sonlarında yokolup gitmişlerdir. Az sonra göreceğimiz gibi, geçen asırda batı sömürgeciliğinin tesiriyle fitne yeniden uyanmıştır.

Son Zamanlarda Sünneti İnkâr Edenler

Fitnenin tarihçesi:

Târih bize ikinci asırdan sonra müslüman olan ve sünneti terketmeye davet eden şahıs ve gruplardan bahsetmiyor. İkinci asırda bunu iddia edenler ise sünnete bağlı müslümanların gözetimi altındaydılar. Bundan sonra durum, takriben onbir asır böylece devam etti. Nihayet zaman değişti ve müslümanların gücü zayıfladı. Sömürge ve esaret devri geldi; sömürgeciler, İslâm esaslarını yıkmak için kötü fikirlerini yaymaya başladılar.

Bu devirlerde Irak'ta, sünneti terketmeye çağıran kimseler görüldü. (25) Mısır'da ise, —şayet Ebû Rayye'nin anlattıkları ve vardığı neticeler doğruysa— bu fitnenin başlangıcı Muhammed Abdüh zamanına kadar gider. Ebû Rayye diyor ki, üstad imâm Muhammed Abdüh, «bu asırda müslümanların Kur'an'dan başka bir imâmı yoktur. Gerçek müslümanlık, fitnelerin zuhurundan önce, birinci asırda müslümanların yaşadığı İslâm'dır» der. Yine Abdüh diyor ki «bu kitaplar oralarda (Ezherde ve diğer medreselerde okutulan kitapları kasteder) okunmaya devam ettiği müddetçe ümmetin ayakta kalması mümkün değildir. Bu millet ancak ilk asırlardaki ruhla yükselebilir. O da Kur'an'dır. Onun dışındaki her şey, onunla ilim ve amel arasına giren bir engeldir.» (26) Sonra Dr. Tefîk Sıdkî bu yolda yürüdü. Nitekim el-Menâr dergisinde, «İslâm sadece Kur'an'dan ibarettir» başlığıyla iki makale yayınladı. (27) Gûya Sünnet-i nebeviyyeye ihtiyaç olmadığını ayetlerle isbatlamaya çalışmıştır.

Reşit Rıza da, Dr. Tefîk Sıdkî'nin makalesine yazdığı talikında diyor ki «Bu konuda üzerinde durulmaya değer başka bir husus kalmıştır. Özellikle birinci asırda tartışmasız ve ihtilafsız olarak filen tatbik edilmiş olmasalar bile, sözlü sünnet dedikleri hadisler dinin kaynağı mıdır,

(25) Mevdûdi, Sünnet..., 16.

(26) Ebû Rayye, Advâün ale's-Sünne, 405-406.

(27) Mecelletü'l-Menâr, Yıl IX, Sayı VII, XII.

SÜNNETİ İNKÂR EDENLER

herkese şâmil midir? Şâyet evet, desek, bu mevzuda bir şey yazmadan önce Dr. Sıdkî ile müzakerede kendisine ifade ettiğimiz gibi, karşılaşacağı mız en büyük problem, Hz. Peygamberin Kur'an'ın dışında kendisinden herhangi bir şeyin yazılmasını yasaklaması, alimlerin ve devlet adamlarının çok hadis rivayetine itibar etmemeleri, bilakis hadis rivayetinden kaçındıklarının nakledilmiş olmasıdır.» (28)

Reşit Rıza, yazılarıyla Dr. Tefkîk Sıdkî'yi büyük ölçüde desteklemiştir. Zira o, Peygamberimizin hadislerini mütevâtir olan ve olmayan diye iki kısma ayırmış; namaz rek'atlerinin sayısı, oruç ve benzeri gibi bize tevâtür yoluyla nakledilen şeyleri kabul etmek gerektiğini savunuyor, bunlara, herkese şâmil dîni esaslar diyordu. Fakat bize, bu özelliğin dışında nakledilenler ise, herkese şâmil olmayan dîni hususlardır, onlara uymakla mükellef değiliz, diyordu. Reşit Rıza, hadis yazmaktan kaçınması hakkında varid olan nakilleri serdettikten sonra şunu iddia etmektedir: «Hz. Ebû Bekr'in yazdıklarını yakması, sahâbenin sahifelerinden hiçbir şeyin tâbîne ulaşmamış olması, tâbiûnun, hadisleri yaymak için değil sadece idarecilerin emriyle tedvin etmiş olmaları gibi İbn Abdîberr'in ve başkalarının bütün bu ve benzeri rivayetleri, onların bir şeyi hifzetmek için yazıp sonra imha ettikleri yolunda gelen haberleri kuvvetlendirmektedir. Buna, sahâbe büyüklerinin hadis rivayetine itibar etmemeleri bilakis ondan kaçınmaları hattâ nehyetmelerine dair gelen haberleri eklersen, onların bütün hadisleri Kur'an gibi umûmî ve daimî bir din kaynağı saymak istememiş oldukları görüşü sende kuvvet kazanacaktır.» (29) Mustafâ es-Sibâî'nin beyan ettiğine göre, Reşit Rıza ömrünün sonlarına doğru bu görüşlerinden vazgeçmiştir. (30)

Daha sonra 1929 yılında Ahmed Emîn «Fecru'l-İslâm» kitabını yayınladı. Bir bölümünü sünnet-i nebebiyyeye tahsis etti; hakkı batıla karıştırdı. Ölünceye kadar yanlış görüşleri üzere kaldı. (31) Esefle belirtelim ki, bu konuda o, ilme bir katkıda bulunmuyor, ilmî ve berrak üslûbu içinde şüphe saçıyor.

Daha sonra İsmâîl Edhem, 1953 senesinde sünnetin tarihinden bah-

(28) Mecelletü'l-Menâr, C. IX, s. 929-930.

(29) Mecelletü'l-Menâr, C. X, s. 511.

(30) es-Sünnetü ve Mekânetühâ, 42.

(31) Mâellifin ikinci baskıdaki mukaddimesine bakınız. Orada diyor ki, «Bu kitabın birinci baskısı 1929 yılı başlarında yayınlandı.» Şimdi ise elimde, 1968'de yapılmış onuncu baskısı var, hatalar halen mevcut.

seden bir risâle neşretmiş, orada şöyle demiştir: «Sahîhayndakiler dahil mevcut hadislerin asılları ve senedleri gerçek değildir. Aksine onlar meş-kûk ve büyük ölçüde mevzûdurlar.» (32)

Kitabı etrafında gürültü kopunca, büyük edîp ve alimlerden oluşan bir topluluğun, söylediği şeylere katıldığını ifade eden makalesini «Mecelletü'l-Feth»de yayımlandı. Kendisine gönderdiği bir yazıdan dolayı Ahmed Emin'i onlar arasında zikretmiştir. Ahmed Emin ise, onu tekzîb etmemiş, bilakis bazı dergilerde, arkadaşının başına gelenlerden dolayı üzüntüsünü dile getiren yazılar yazmış, bu durumu düşünce hürriyetine savaş açma ve ilmî araştırmalar yoluna atılmış bir taş olarak değerlendirmiştir. (33)

Bunlardan sonra bayrağı Ebû Rayye teslim almış ve araştırmasının neticesini «Advâün ale's-Sünneti'l-Muhammediyye» isimli kitabında neşretmiştir. Gerçekte o, yeni bir fikir ve delil getirmemiş, ama İsmail Edhem, Tevfik Sıdkî ve Reşit Rıza'nın söylediklerini birleştirmiştir. Neticede Reşit Rıza'nın görüşlerinden uzaklaşmıyor, müctehidlik iddiasına rağmen onu taklid ediyor. Ebû Rayye sünnet kelimesini şöyle tefsir ediyor: «O zaman (asr-ı saadeti kastediyor) sünnet deyince sadece amelî sünnet şeklinde biliniyordu.» (34) Ona göre amelî sünnetin manâsı ise, mezkûr kitabında anlattığı gibi, tevâtür yoluyla nakledilmiş amelî sünnetlerdi. «Rasûlüllâh'ın mütevâtir sünnetleri —bunlar aynı zamanda amelî sünnetlerdir— ve birinci asırda müslümanların üzerinde icmâ ettikleri şeyler —bunlar da zarûrî olarak biliniyordu— hiçbir kimsenin bunları ne tevîl ne de ictihad yoluyla inkâr etmesi mümkün değildir. Farz namazların 5 vakit olması, sabah namazının 2, akşamın 3, kalanların 4'er rek'at, her rek'atın kıyâm, kırâat rükû' ve iki secdeden ibaret olması gibi Rasûlüllâh zamanından bugüne kadar tatbikatla bilinen şeyler, işte bunlar Peygamberin sünnetleridir. Hadislerin şâmil olduğu herşey hakkında sünnet tabirinin kullanılması ise sonradan ortaya çıkmış bir istilahtır.» (35)

Âhad hadislerle gelince o der ki, «kimin yanında bunlar, rivâyet ve delâlet yönüyle sahîh olarak bulunursa onlarla amel eder. Âhad haberler, onlara uyanları taklid etmek suretiyle, herkesin amel etmeye mecbur olduğu genel hükümler sayılmazlar» (36)

(32) es-Sünnetü ve Mekânetühâ, 213.

(33) es-Sünnetü ve Mekânetühâ, 214.

(34) Advâün ale's-Sünne, 404.

(35) Advâün ale's-Sünne, 406-407.

(36) Advâün ale's-Sünne, 407.

Hindistan'da:

İngilizler, geçen asırda Hindistan'ı tamamen işgal etmişlerdi. Müslümanlar memleketlerini sömürgecilerin elinden kurtarmaya giriştikleri zaman, bu maksadla «cihad» ilân ettiler. Hernekadar İngilizlerle savaşılmaya çırpındılarsa da, işgalciler cihad ruhunun tehlikesini sezmişlerdi. Bu sebeple İslâm alimlerinden, kılıçla cihadı inkâr eden bir zümre oluşturdu- lar. Bu da cihad konusundaki hadisleri lekelemekle yapıldı. Cirâğ Ali ve yalancı peygamber Mirzâ Gulâm Ahmed bu ekolün önde gelenlerindendi.

Yenilgi ruhu Hindistan'da Ahmed Hân gibi şahsiyetler yanında, son olarak, melhuz bir hareket ortaya koyan (37) Gulâm Ahmed Pervîz'i meydana çıkardı. Gulâm Ahmed, «Ehlü'l-Kur'an» adında bir cemiyet kurdu, aylık bir dergi çıkardı ve bazı kitaplar neşretti. Gulâm Ahmed, müctehid olduğunu ve müstakil hareket ettiğini iddia etmekle beraber sünnete uyma mevzuunda Tefvîk Sıdkî'yi taklid eder. Çünkü o, hadislerin teşrîî değere sahip olduğunu tamamen inkâr ediyor. Bu itibarla sadece haber-i vâhidleri reddetmekle kalmıyor beş vakit namaz, rek'atlerin sayısı, namazın kılınışı ve buna mümâsil, bize tevâtürle gelmiş şeyleri bile kabul etmiyor ve diyor ki, «Kur'an bize yalnız namaz kılmayı emretmiştir. Namazın nasıl kılınacağı meselesi ise devlet başkanına bırakılmış bir husustur; bunu, müsteşarlarıyla danışarak zaman ve zeminin icâbına göre tesbit ve tayin eder.» (38) Bu, Tefvîk Sıdkî'nin «İslâm tek başına Kur'an'dan ibarettir» sözünde demek istediği şeylerin aynısıdır. Ancak bundan sonrasında Gulâm Ahmed ondan ayrılıyor.

Hülâsa:

İkinci asırda küçük bir grup, sünnet-i nebeviyyenin delil olduğunu ve teşrîî kıymetini inkâr etmişti; bunun kaynağı cehaletten ibaretti. O zamanlar mütevâtir olmayan sünnetleri inkâr eden başka bir grup da vardı. Bu fitne ikinci asırdan sonra kayboldu. Son zamanlarda —muhtemelen batı sömürgeciliğinin tesiriyle— yeniden uyandı. Bazı kimseler hadisleri topluca veya mütevâtiri, meşhuru ve âhadı ayırarak inkâr ettiği halde diğer bazıları ise sadece cihad hadislerini kabul etmiyorlardı.

Herşeye rağmen, sünnete uymama yolundaki yeni akımlar, ikinci asırdakilerden pek farklı görünmüyor. Bunların iddiaları, seleflerinkine birşey ilâve de etmiyor.

(37) Mevdûdî, Sünnet..., 16.

(38) Görüşlerinin tafsîlatını az sonra göreceğiz.

Bugün düne ne kadar da benziyor!

Sünneti İnkâr Edenlerin Delilleri

Yukarıda gördük ki, sünnetin delil oluşunu inkâr etmenin, sünnetin İslâm'daki yerini bilmeyen veya yalnız bir çeşidinin delil olabileceğini zanneden kimseler tarafından hüsn-ü kabul görmüş bir mazisi vardır. Bu gruplar genellikle yokolmuşlardı. Nihayet, sömürgeciliğin, İslâm'ı yıkmaya yönelik maddî ve manevî desteğiyle beslemesi üzerine yeniden canlanmıştır. İslâmı yıkmak ise, onun büyük bir rüknü olan sünneti yıkmakla gerçekleşebilir. Bu hedef, sadece Kur'an'a uyduklarını iddia eden «Cemâatü Ehli'l-Kur'an» da açıkça görünmektedir. Çünkü Kur'an, sünnetten tecrîd edildiği zaman onu dilediğin şekilde yorumlaman mümkündür.

Muhtelif zamanlarda zuhur eden bu fırkaların bir kısım delillere dayandıklarını görüyoruz. Bunların bazısı, diğerleri tarafından ileri sürülen delillerle ortak noktalara sahip bulunmaktadır. Şimdi münâkaşasını yapmak üzere bunlardan kuvvetli sayılabilecek bazılarını ele alacağız.

Birinci delil :

Onlar derler ki: din kat'î olmalıdır, sünneti kabul ettiğimiz takdirde kat'iyet kalmıyor. Aşağıdaki ayetler Kur'an'ın kat'iyetine delâlet ediyor, ondan zan ve şüpheyi kaldırıyor Allâh Taâlâ şöyle buyuruyor: «Elif Lâm Mîm. Bu Kitab'da asla şüphe yoktur.» (39) «Sana vahyettiğimiz bu Kitab hakikatin tâ kendisidir.» (40)

Yine derler ki, siz hadislerin ya mütevâtir yahut âhad olduğunu söylüyorsunuz. Mütevâtir olanlar ise birkaç hadisi geçmez. Geri kalanların hepsi âhad nevindedir ve zannîdirler. Din, Kitap ve Sünnetteki nasların mecmuunda ibaret olduğuna göre, bu durumda o da zannî olur. Zira kat'î ve zannî delillerden meydana gelen şey zannî sayılır Kur'an'ı Kerim zanna uyanları kınıyor. Bu konuda yüce Allâh şöyle buyuruyor:

«Onların çoğu yalnız zanna uyarlar. Halbuki zan, hakikat karşısında birşey ifade etmez. Şüphesiz Allâh yaptıklarını çok iyi bilendir.» (41)

«Siz ancak zanna uyuyorsunuz ve sadece tahminde bulunuyorsunuz, de.» (42)

(39) Bakara (2) 1.

(40) Fâtır (35) 31.

(41) Yûnus (10) 36.

(42) En'âm (6) 148.

SÜNNETİ İNKÂR EDENLER

«Zan ise şüphesiz gerçeği ifade etmez.» (43)

«Bilmediğin şeyin ardına düşme.» (44)

Demek ki Kur'an yakından ayrılıp zan peşinden gidenleri ayıplıyor. Hadislerin zannî olması sebebiyle de onlara itimad edilmez. Böylece din, tek başına Kur'an'dan ibaret kalır.

Bu delille ve yukarıdaki ayet-i kerîmelerle, eskiden bütün haberleri reddeden taife, (45) Tefvîk Sıdkî, (46) ve Ehlü'l-Kur'an istidlâl etmişlerdir. (47)

İkinci delil :

Dinle ilgili konularda, Kur'an'dan başka herhangi bir şeyle amel edilmez. Çünkü Allâh Taâlâ şöyle buyurmuştur:

«Biz Kitab'da hiçbir şeyi eksik bırakmadık.» (48)

Kur'an açıklanmaya muhtaçtır dediğimiz takdirde bu, Kur'an'a ve onu indirene açık bir tekzîb olur. Zira O, Kur'an'da hiçbir konuda herhangi bir noksanlık bulunmadığını beyân etmiştir. Binâenaleyh Allâh'ın dininde, sünnet veya hadis gibi başka bir şeyden istifade edilmesi doğru değildir.

Dr. Tefvîk Sıdkî (49) ve Ebû Rayye (50) bu ayeti delil kabul etmişlerdir.

Üçüncü delil :

Şüphesiz ki Kur'an herhangi bir açıklamaya muhtaç değildir, bilakis o herşeyi beyân eden bir kitaptır. Bu konuda Allâh Taâlâ buyuruyor ki :

«Sana, herşeyi açıklayan Kitab'ı indirdik.» (51)

(43) Necm (53) 28.

(44) İsrâ (17) 36.

(45) el-Ümm, VII, 250.

(46) Mecelletü'l-Menâr, C. IX, s. 912-913.

(47) Makâm-ı Hadis, 4-6.

(48) En'âm (6) 38.

(49) Mecelletü'l-Menâr, IX, 516.

(50) Advâün ale's-Sünne, 404.

(51) Nahl (16) 89.

«Size açık-seçik Kitab'ı indiren O'dur. (52)

Bu ayetlerle de, eskiden ve yakın zamanlarda sünneti inkâr eden ve Kur'an'ın ondan müstağni olduğunu, zîra onda herşeyin açıklamasının bulunduğunu zanneden inkârcılardan bazıları istidlâl etmişlerdir. Bunlar arasında haberleri külliyyen reddedenlerden bir kısmı (53) Tefvik Sıdkî (54) ve Ebû Rayye (55) bulunmaktadır.

Yukarıdakileri takviye için iddia edilen diğer bazı deliller :

Sünnete uymak istemeyenler derler ki, Allâh'ın iradesi, İslâmî teşrî için tekbaşına Kur'an'ın kaynak olması yönünde tecellî ettiğinden, Allâh kıyâmet gününe kadar onu korumayı tekeffül etmiş ve «Kur'an'ı biz indirdik, onu biz muhafaza edeceğiz» (56) buyurmuştur. Bu sebepten Rasûlüllâh (S.A.S.) Kur'an'ın yazılmasına büyük bir önem vermişti. Kendisine vahy geldiği zaman, ister seferde ister hazarda olsun hemen vahy kâtiplerini çağırıyordu.

Sünnet hakkında durum bunun aksine olduğundan, Hz. Peygamber hadislerin yazılmasını yasaklamıştı. Hattâ daha da ileri gitmiş, Ebû Bekr'in topladığı hadisleri yakması gibi, ashâbın yazdıklarını yaktırmıştır. Hz. Ömer de etrâfa, yazdıkları hadisleri yakmalarını isteyen tamimler göndermiş, çok hadis rivâyet ettikleri için bazı sahabîleri hapsedmiş, bazılarını ise dövmüştü. Hadisler, dinin vazgeçilmez bir bölümü olsaydı, Hz. Peygamber ve Hulefâ-i Râşidîn bütün bunları yapmazlardı. Bunların tamamını veya bazısını Reşit Rıza, (57) Tefvik Sıdkî, (58) ve Pakistan'daki sünneti inkâr edenler delil olarak ileri sürmüşlerdir.

Ehlü'l-Kur'an, yukarıdakilere şunu da ilâve ederler: Sünnetin gayri metlûv bir vahy olduğunu söylemek mümkün değildir. Şayet böyle olsaydı, Allâh'ın kelâmı gibi o da korunurdu. Allâh, «Kur'an'ı biz indirdik, onu biz koruyacağız» (60) buyurmuştur. Bu, müslümanlara sirayet etmiş bir Yahudi fikridir.

(52) En'âm (6) 114.

(53) Bkz. el-Ümm, VII, 250.

(54) Bk. Mecelletü'l-Menâr, IX, 907.

(55) Advâün ale's-Sünne, 404.

(56) Hıcr (15) 9.

(57) Advâün ale's-Sünne, 46-50.

(58) Mecelletü'l-Menâr, IX, 911-913.

(59) Bk. Advâün ale's-Sünne, 46-50.

(60) Hıcr (15) 9.

SÜNNETİ İNKÂR EDENLER

Ehlü'l-Kur'an cemiyetinin başkanı Gulâm Ahmed Pervîz diyor ki, elimizde bulunan hadis kitaplarına baktığımız zaman, Buhârî'dekiler dahil bu hadislerde, peygamberleri ve İslâm'ı lekeleyen bir taraf görebiliyoruz. (61)

Sünneti Kabul Etmeyenlerin Birleştikleri ve Ayrıldıkları Noktalar

Sünnete uymak istemeyenlerin çoğu, onunla amel konusunda yukarıda nakil ve izâh ettiğimiz delilleri kabulde birleşmektedirler. Fakat Ehlü'l-Kur'an dışında kalan (62) eski ve yeni inkârcılar mütevâtir olan amelî sünneti kabul ediyorlardı. Müslümanların nesilden nesile uygulayarak nakletmiş oldukları namazın kılınışı, rekatlerin sayısı, zekât, hac ve benzeri ibadetler gibi. Ehlü'l-Kur'an ise daha da ileri gidip İslâm'ın bu mütevâtir ve amelî kısmını bile inkâr etmiştir.

Onlar derler ki Kur'an bize tâlî meseleleri nadiren açıklamış, genellikle anahatlara değinmiştir. Meselâ Allâh namaz kılmayı emretmiş, fakat miktarını beyan etmemiştir. Şayet onlar gibi namaz kılmamızı dileyseydi, öğle ikindi ve yatsıyı dörder, sabahı iki ve akşamı üç rek'at kılın diyerek bir ayette bunu zikrederdi. Bu gibi tafsilât Kur'an'ın hacmini artırır denemez. Zira Kur'an-ı Kerim namaz kılma emrini defalarca tekrar etmiştir. Halbuki namaz kılma emrini bir veya iki defa zikretmekle iktifa edip sonra tekrar yerine, namazın kılınışı anlatılabilirdi. Zekât ve diğer hususlarda da böyle olabilirdi. (63)

Yine derler ki, Hulefâ-i Râşidîn'den sonra günümüze kadar müslümanların içine düştüğü esas hata, İslâmı ve onun ruhunu kavrayamamış olmalarıdır. Zira İslâm, şûrâ üzerine kurulmuş içtimâî bir nizamdır. Nitekim Kur'an bize genel şeyleri emrediyor; tafsilâtını ise müslümanların şûrâ meclisine bırakıyor. Meselâ zaman ve zemine göre namazın kılınışı ve zekâtın nisbetini bu meclis tesbit eder. Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer ve Hulefâ-i Râşidîn de böyle anlamışlardı. Onlar sahabe ile istişârede bulunuyor, gerekirse ilâve ediyor, eğer ihtiyaç duymuyorlarsa ashâbın görüşleri-

(61) Makâm-ı Hadîs, 313-327.

(62) Dr. Tefvîk Sîdkî, önceleri bu görüşe katılıyordu, fakat daha sonra bu görüşlerinden vazgeçmiş, Reşit Rıza gibi düşünmeye başlamıştır. Bk. Meclletü'l-Menâr, X, 140.

(63) Bk. Makâm-ı Hadîs, 65-66; Meclletü'l-Menâr, IX, 517.

ni aynen tatbik ediyorlardı. Öteyandan sünnet daima geçerli bir delil olsaydı, hiç şüphesiz Hz. Peygamber bize yazılmış bir kitap bırakırdı.

«Allâh'a ve Rasûlüne itâat edin» ayetinin manâsı da, vefâtından sonra onun sünnetine uyun demek değildir. Çünkü sünnetin bütün muhteviyâtı ilelebed geçerli kabul edilemez. Bilakis bu ayetin manâsı, Kur'an'ın öğrettiği, Peygamberin yaşayarak gösterdiği ve onun metoduyla hilâfet makamının ortaya koyacağı nizamaya uyun, demektir. (64)

Bu nizam Hulefâ-i Râşidîn devrine kadar devam etti; Emevîler siyâset sahnesine çıkınca durum değişti. O zaman din ile siyâsetin arasını ayıran bir sınır meydanâ çıktı. Müslümanlar, Peygambere itâatın manâsını anlayamadılar ve hadislerle yöneldiler Çünkü Kur'ândaki hükümler mahdud, hayatın problemleri ise çok fazladır. Yeni meseleler karşısında toplumun ihtiyaçlarını karşılamak, Peygamberin yolundaki hilâfetin temel vazîfelerindendi. Bu manâda bir devletin olmayışı, insanları, hadislerle göre hareket etmeye sevketti. Hadis kitapları kifâyet etmeyince de hadis uydurma hareketi hayli arttı. (65)

Bu iddialarından açıkça anlaşılıyor ki, Ehlü'l-Kur'an, bu sahada sünneti inkâr edenlerin hepesini geçmiş ve daha öncekilerin hayâl bile edemedikleri bir noktaya ulaşmışlardır.

Sünneti İnkâr Edenlere Cevap BİRİNCİ DELİLİN REDDİ:

Onların, sünnet zannîdir, halbuki biz, yakine uymak ve zandan kaçınmakla emrolunduk, şeklindeki iddialarına gelince, gerçek böyle değildir. Şöyle ki, Kur'an-ı Kerîm'in sübût yönünden kat'î olduğu şüpheyne mahal olmayan bir hakikattir. Fakat o, her konuda delâlet bakımından kat'î değildir. Bu itibarla, onun muhtemel manâlarından birisini tercih eden kimse, bu delâletin kat'î ve diğerlerinin bâtil olduğuna kesin hüküm veremez. Ancak delâleti zannî olmasına rağmen o manâyâ inanır. O halde delâleti zannî olan naslara da uymakla yükümlüyüz.

Ayetin manâsı:

«Onların çoğu yalnız zanna uyarlar, zan ise hakikat karşısında hiçbir şey ifade etmez» (66) ayetindeki gerçek manâyâ gelince; burada «Hakk»

(64) Makâm-ı Hadis, 65.

(65) Makâm-ı Hadis, 68-70.

(66) Yûnus (10) 36.

SÜNNETİ İNKÂR EDENLER

kelimesinin anlamı, kesin olarak sâbit olan şey, «Yuğnî» kelimesi de «Yedfeu» demektir. Böylece manâsı, «zan, kesinlikle sâbit olan hakîkatten hiçbir şey götürmez» yani zan, kat'a karşı duramaz demektir. Fakat sünnete uymada böyle bir zan sözkonusu değildir.

Mu'tezileden Ebû'l-Huseyn haber-i vâhidlerle amel etmeye karşı olanlara cevabında, «biz haber-i vâhidle amel ederken, ona uymaya delâlet eden kat'î delile göre hareket ediyoruz» diyordu. (67) Biz hakîkatte, gerçeğe zıt olan zanla amel etmiyor, ancak Allâh bize emrettiği için hakîkate ters düşmeyen zannî delillere uyuyoruz.

Sünneti inkâr eden birisi, İmâm Şâfiî'ye karşı, yakînî olan bir meselede zanla hüküm verilemeyeceğini iddia ettiği zaman aralarında şu konuşma geçmiştir. Adam sorar:

—Kat'î bir delille haram olan bir şeyin zannî bir delille mubah sayılacağına delil var mıdır? Şâfiî hazretleri der ki:

—Evet.

—Nasıl olur?

—Yanıandaki şu adam hakkında ne dersin, onun kanı ve malı haram değil midir?

—Evet.

—Eğer iki şahit, o bir adam öldürdü, malını aldı ve o mal şu anda elindekilerdir, diye onun aleyhinde şahitlik etseler, ne dersin?

—Kıyas olarak onu öldürür, elindeki malı da maktûlün varislerine veririm.

—Şâhidlerin yalan ve yanlış şehâdet etmiş olmaları mümkün değildir mi?

—Evet.

—Öyleyse kesin delile haram kılınmış can ve malı, iki şahidin kesin olmayan şehâdetiyle nasıl helâl saydın?

—Şehâdeti kabul etmekle emrolunduk...» (68)

(67) el-Mu'temed, 605.

(68) el-Ümm, VII, 252.

Hülâsa :

Zanna uymakla ilgili itiraz, hadislerle amel eden kimse hakkında vârid olamaz. Şöyle ki, haber-i vâhidler zannî de olsalar bilinmelidir ki, Kur'an'da da delâlet yönünden zannî olan ayetler vardır. O halde delillere uymada zannî olma bakımından aralarında bir fark yoktur. İkinci olarak, Allâh taâlâ, kat'î delile karşı olan zanna uymayı kınamıştır. Zira yerilen, açık ve sâbit hakîkate muhalefet ederek zanna tâbi değildir. Hadislere uymada durum böyle değildir. Çünkü biz, Allâh emrettiği için, kesin bir emir ve açık bir hakikate muhalif olmayan zannî delillere uymak zorundayız.

İkinci ve üçüncü delillerin reddi :

Eskiden veya son zamanlarda, sünneti inkâr edip, sadece Kur'anla iktifâ etmeyi söyleyenlerin iddialarından, bu kimselerin, Kur'an-ı Kerim'i tetkik için yeterli vakit harcamadıkları anlaşılıyor. Şöyle ki, onların en büyük delili, «Sana herşeyi açıklayan kitab'ı indirdik» (69) ayetidir. Fakat bizzat şunu da der: «Sana Kur'an'ı, insanlara açıklayasın diye indirdik.» (70) Kitabı indiren, Peygamberi, indirilen şeyleri açıklamakla mükellef tuttuğu halde, bir müslümanın bunu reddedip Kur'an'ı anlama ve tefsir etmede kendi başına hareket etmesi, üstelik Hz. Peygambér'in getirdiği şeyleri kaldırıp atması doğru olur mu? Şu ayet-i kerime onların durumunu ikrar etmiyor mu? «Yoksa siz Kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden bunu yapanın cezası dünya hayatında rezil olmaktır. Ahiret gününde de en şiddetli azaba atılacaklardır. Allâh yaptıklarınızdan ğâfil değildir.» (71)

Onların, «Kitabda hiçbir şeyi eksik bırakmadık» (72) ayetini delil göstermelerine gelince bu da yerinde bir istidlâl değildir. (73) Çünkü Kur'an-ı Kerim bize, Hz. Peygamber vasıtasıyla gelen şeylere de uymamızı tavsiye ediyor. «Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden menedersè

(69) Nahl (16) 89.

(70) Nahl (16) 44.

(71) Bakara (2) 85.

(72) En'âm (6) 38.

(73) Bu, onların «kitab» kelimesini «Kur'an» diye tefsirlerini doğru sanmalarından ileri geliyor. Halbuki doğru olan ve tercih edilen tefsire göre burada «el-Levhul-Mahfûz» kastedilmiştir. Ayete bütünüyle bakmak bunu gösterecektir.

SÜNNETİ İNKÂR EDENLER

ondan uzak durun.»⁽⁷⁴⁾ «Allâh ve Rasûlü bir işe hüküm verdiği zaman, inanan erkek ve kadın için, artık işlerinde başka yolu seçmek yoktur. Kim Allâh'a ve Rasûlüne isyân ederse, muhakkak apaçık bir sapıklık etmiş olur.»⁽⁷⁵⁾

Görülüyor ki, Rasûlüllâh (S.A.S.) Kur'an ayetlerini açıklamakla emrolunmuştur. Biz de onun açıklamalarını kabul etmeye mecburuz. Bütün bunlar aslında Kur'an'a dayanıyor. Bu itibarla biz, İslâm bazı şeyleri eksik bırakmış dediğimiz iddia edilecek şekilde, hariçten bir şey ilâve etmiş olmuyoruz. Onların dedikleri ise şu adamın durumuna ne kadar benziyor! Adama, ihtiyaç duyacağı herşeyle bezenmiş, muhteşem bir köşk verilmiş. Ama o aydınlatma sistemine uymak istemiyor. Gece ışığı yakmıyor. Zannınca köşk hiçbir şeye muhtaç değildir. Eğer ışığı yaksa, başkasına muhtaç olacak. Çünkü oraya elektrik getirmek, dışarıdaki elektrik üreticilerine bağlıdır. Üstelik köşkteki karanlığın, başkasına muhtaç olunmayacak bir aydınlık olduğunu hayâl ediyor!

Diğer bazı iddiaların reddi

Rasûlüllâh hadislerin yazılmasını menetmiş, yazılanların yakılmasını emretmiş, aynı şekilde Hz. Ömer yazılmış hadisleri yakmalarını isteyen emirler göndermiş, çok hadis rivayet etmeleri üzerine bazı sahabîleri dövmüş ve bazılarını hapsedmiş tarzındaki iddialarına gelince, bu konudaki gerçekler inşaallâh üçüncü ve dördüncü bâblarda geniş bir şekilde gelecektir.

Ebû Hureyre'nin talebi 138 den fazla hadis bulamadığı halde, hadislerin yüzbinlere varacak kadar korkunç bir şekilde arttığı iddialarına gelince bu yalan hakkındaki reddiye de birinci ekte gelecektir.⁽⁷⁶⁾

Ehlü'l-Kur'an'ın, vahyi, matlûv ve ğayr-ı metlûv diye iki kısma ayırmak İslâm'a sızmış bir Yahudi fikridir, iddiasına cevap vermek için biraz üzerinde durmamız gerekiyor.⁽⁷⁷⁾ Allâh'ın Rasûlüne vahyettiği herşey Kur'an-ı Kerim'de mevcut mudur? Yoksa ona vahyettiği ğayr-ı metlûv başka bir vahy çeşidi var mıdır? Hiç şüphesiz ikinci şık doğrudur. Çünkü bizzat Kur'an bu çeşit vahyin varlığına açık bir şekilde işaret edi-

(74) Haşr (59) 7.

(75) Ahzâb (33) 36.

(76) Bu bölümler tercüme ettiğimiz kısmın dışında kaldığı için burada yer almamıştır.

(77) Geniş bilgi için bk. Mevdûdi, Sünnet Ki, 118-124. Bu tenkidler tamamen mezkûr kitaptan alınmıştır.

yor. O halde bu bir Yahudi fikri değildir. Bu, sadece onların Kur'an ayetleri ve manâları hakkındaki cehaletlerinden ibarettir. Şimdi Kur'an-ı Kerim'den, bu tür vahyin varlığını gösteren birkaç misâl verelim.

Birinci misâl :

İnsanlardan akılsızlar yakında şöyle diyecekler : Müslümanları kiblelerden çeviren ne? Onlara de ki, doğu da batı da Allâh'ındır. O dilediğini doğru yola iletir. Ey müslümanlar, böylece sizi seçkin ve şerefli bir ümmet kıldık ki, bütün insanlar üzerine adalet örneği ve hak şahidleri olasınız, Peygamber de sizin üzerinizde şahit olsun. Hâlen yönelmekte olduğun yönü, ancak Rasûle uyanlarla geri dönenler arasını ayırdetmek için kible kıldık. Gerçi bu kibleyi çeviriş, büyük ve ağır ise de ancak o, Allâh'ın hidâyet ettiği kimselere ağır gelmez ve Allâh İmanımızı boşa gidermez. Doğrusu Allâh insanlara şefkat gösterir, merhamet eder. Yüzünü göğe çevirip durduğunu görüyoruz. Bunun için seni razı olacağın bir kibleye çevireceğiz. Şimdi yüzünü Mescid-i Harâm tarafına çevir.» (78)

Bu ayetler bize iki önemli hususu gösterir:

Birincisi, müslümanların namazda yöneldikleri bir kibleleri vardı. Sonra Hz. Peygamber,, yönelmek arzusunda bulunduğu başka bir kibleye dönmelerini emretti, işte bu ikinci kible. Bunu sevmesine ve arzu etmesine rağmen Beytü'l-Makdis'e dönüyordu. Bu ise ancak oraya dönmeye emredilmiş olmasıyla mümkündür. 142. ayet buna işâret etmektedir.

İkincisi, ikinci kible gibi birinci kible de Allâh tarafından tayîn ve tesbît edilmişti. Çünkü yüce Allâh «Yönelmekte olduğun kibleyi ... kıldık» buyuruyor. Böylece birinci kiblenin tayini de zatına nisbet edilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'i tetkik ettiğimizde, birinci kiblenin tayinini ifade eden bir ayet göremiyoruz. Öyleyse bu emir, gayr-ı metlüv bir vahy ile inmiştir, bu yüzden onu Kur'anda bulamıyoruz.

İkinci misâl :

«Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir söz söylemişti. O, bunu Peygamber'in diğer bir eşine haber verince, Allâh da Peygambere duru-

(78) Bakara (2) 142-144.

SÜNNETİ İNKÂR EDENLER

mu bildirmiş, O da bir kısmını yüzüne vurmuş, bir kısmını yüzüne vurmaktan geri durmuştu. Eşine, gizlice söylediği şeyi başkasına nakletmiş olduğunu bildirince, eşi: «bunu sana kim haber verdi?» demiş, O da: «bana, herşeyi bilen ve herşeyden haberdâr olan Allâh haber verdi» demişti.» (79)

Bu ayet-i kerîme gösteriyor ki, Rasûlullâh ümmühât-ı mü'minînden birisine bir sır vermiş, o ise ifşâında bir mahzur olmadığını zannedip onu diğer birisine anlatmıştır. Allâh Taâlâ durumu Peygamberine bildirmiş, o da zevcesine bir kısmını bildirmiş, bir kısmını söylememiştir. Zevcesi bunu nerden bildiğini sorunca, Hz. Peygamber bana, herşeyi bilen ve herşeyden haberdâr olan Rabbim haber verdi, demiştir.

Bu hâdisede, Allâh'ın, peygamberini zevcelerinden birisinin ifşâ ettiği söze muttâlî kıldığını, bununla beraber, Kur'an'da zevcesinin ifşâ ettiği şey açıklanmadığı gibi Hz. Peygamberin ona söylediği sırdan da hiç bahsedilmediğini görüyoruz. Acaba daha sonra bu ayetler Kur'an-ı Kerim'den düşmüş müdür? Yoksa Hz. Peygamber, ğayr-ı metlüv bir vahy yoluyla mı haberdâr edilmişti?

Şayet, Kur'an'dan düşmüştür, dersek bu iddia, «Kur'an'ı biz indirdik, onu biz muhafaza edeceğiz» ayetine ters düşer. O halde Hz. Peygambere ğayr-ı metlüv vahy yoluyla haber verilmiştir, demek lâzımdır.

Üçüncü misâl :

Allâh Taâlâ duyuruyor ki, «İnkârcı kitap ehlinin yurtlarında hurma ağaçlarını kesmeniz veya onları kesmeyip gövdeleri üzerinde ayakta bırakmanız Allâh'ın izniyledir.» (80) Bu ayetin, hurmaların kesilmesinden sonra nazil olduğu gün gibi âşikardır. Yine bunun, Allâh'ın izniyle olduğu Kur'an-ı Kerim'den anlaşılmaktadır. Fakat hurmaların kesilmesine delâlet eden ayetleri göremiyoruz.

Dördüncü misâl :

Yüce Allâh Kiyâme suresinde şöyle buyurmuştur. «Doğrusu o Kur'an'ı toplamak ve okutturmak bize düşer.» (81) Malûmdur ki, Kur'an

(79) Tahrîm (66) 3.

(80) Haşr (59) 5.

(81) Kiyâme (75) 17.

Hız. Peygambere bir defada inmemiştir. Buna Kur'an da şehâdet eder. Ayetlerin tertibinde nüzül tarihlerine bakılmamış, Hız. Peygamber ashabına, «falan ayeti falan yere koyun» diyordu. Bu tertip, Allâh'tan bir vahy ile mi yoksa Peygamber tarafından ictihadla mı olmuştur? Eğer vahyle idiye, vahy nerede? Şayet Peygamberin ictihadı ile olmuştur, «Merkezü'l-Mille»nin (82) ictihad edip ayetlerin sırasını değiştirme si mümkün müdür? Ayetlerin sırasındaki değişiklikten sonra o, Kur'an olarak kalır mı, veya başka bir şey mi olur?

İşte yukarıdaki ayetler sebebiyle, Allâh Hız. Peygambere Kur'andan başka bir vahy indirmiştir, o da vahy-i ğayr-ı metlûvdür, diye kesin hüküm vermek gerekiyor.

Allâh Taâlâ yine buyuruyor ki, «Kitapsız kimseler arasından, kendilerine ayetlerini okuyan, onları arıtan, onlara Kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen O'dur. Onlar daha önce şüphesiz apaçık bir sapıklık içindeydiler.» (83)

«Andolsun ki Allâh, inananlara ayetlerini okuyan, onları arıtan, onlara Kitap ve hikmeti öğreten, kendilerinden bir peygamber göndermekle iyilikte bulunmuştur. Halbuki onlar önceleri apaçık sapıklıkta idiler.» (84)

«Allâh sana Kitap ve hikmet indirmiş, sana bilmediğini öğretmiştir. Allâh'ın sana olan nimeti ne büyüktür» (85)

İmâm Şâfiî, «h i k m e t» kelimesinin tefsirinde şöyle demiştir: «Memleketimde Kur'an ilmine vâkıf bir alimin, hikmet Rasûlüllâhın sünnetidir, dediğini işittim.» (86)

Kitap ve hikmet kelimelerinin bir manâda olmadığı âşikardır. Nitekim İmâm Şâfiî, o zaman sünneti inkâr eden şahsa karşı bunu savunmuş ve aralarında şu konuşma geçmiştir. Adam sormuş:

(82) Ehlü'l-Kur'an'ın Pakistan'da ihdâs ettikleri ve peygamberlerin vazifelerini deruhte edecek dini bir merkezdir.

(83) Cum'a (62) 2.

(84) Âli İmrân (3) 164.

(85) Nisâ (4) 113.

(86) er-Risâle, I, 78; el-Ümm, VII, 251. Burada İmâm Şâfiî, Kitap ve hikmet kelimelerinin bir manâda kabul edilmesi ve tekrara hamledilmesinin doğru olmadığını söylemiştir.

SÜNNETİ İNKÂR EDENLER

—Bu ayette kitap ve hikmet kelimelerinin aynı mânâya gelerek, tekrar ettiğini söyleyen ne olur?

—Kitap ve hikmet kelimeleri zikredildiğinde ayrı ayrı iki şey olmaları mı yoksa tek bir şey olmaları mı daha uygundur?

Dediğin gibi, iki şey olmaları da tek bir şey olmaları da muhtemeldir.

—İşte bu iki ihtimalden birincisi daha kuvvetlidir. Kur'an'da buna işaret vardır.

—Nerede?

«Evlerinizde okunan, Allâh'ın ayetlerini ve hikmeti hatırlayın». ayettir. (87)

Allâh'ın, peygamberine iki çeşit vahy indirdiği sâbit olduğuna göre, ümmetine vahyin her iki çeşidini tebliğ etmesi gerekirdi. Bu konuda da Allah şöyle buyurmuştur

«Ey Peygamber, Rabbin tarafından sana indirilenleri tebliğ et» (88)

Nitekim Rasûlüllâh tebliğini yapmış ve emâneti ümmetine ulaştırmıştır. Bize de, O'na itaat etmek, getirdiği şeyleri kabul etmek ve yasakladığı şeylerden kaçınmak düşer. Bu mevzuda Allâh Taâlâ şöyle buyurmaktadır :

«Peygamber size ne verirse onu alın, size neyi yasaklarsa ondan uzak durun.» (89)

«Ey mü'minler, Allâh'a ve Rasûle itâat edin.» (90)

«Kim Peygambere itâat ederse, muhakkak Allâh'a itâat etmiş olur.» (91)

«Peygamberin emrine aykırı hareket edenler, başlarına bir belâ gelmsinden sakınsınlar.» (92)

Bu ayetler sebebiyle, Rasûlüllâh'ın sünnet ve Kur'an olarak getir-

(87) el-Ümm, VII, 251.

(88) Mâide (5) 67.

(89) Haşr (59) 7.

(90) Nisâ (4) 59.

(91) Nisâ (4) 80.

(92) Nûr (24) 63.

diği her şeyi kabul etmekten ve onlarla amel etmekten başka yol yoktur. (93)

Hadis kitaplarında bulunan bazı sahih hadisleri zikredip sonra da, arzularına uygun olmadığı için onları kabul etmemelerine gelince, bu, o hadisleri beğenmemeleri için yeterli bir sebep değildir. Batı Pakistan'da yüksek mahkemede kadılık yapan hakim Muhammed Şefi'nin sandığı gibi, ki o abdesti bozan, guslü gerektiren ve benzeri şeylere müteallik hadislerin sıhhatini inkâr etmiştir. Zira ona göre bunlar seks edebiyâtına benziyor. (94)

Fakat Rasûlüllâh'ın getirdiği, insanlara hayat yolunu en mükemmel surette çizen, onlara dünya ve ahiret saadetini temîn edecek yolu gösteren risâletin hakikatini kavrayan bir kimse, Hz. Peygamberin bu açıklamaları boş yere yapmadığını anlayacaktır. Bu detayları da, insanların iç dünyalarını, mizaçlarını, onlar için faydalı ve zararlı olan, onları mesûd edecek şeyleri en iyi bilen latîf ve habîr olan Allâh ğayr-ı metlûv vayhle bildirmiştir. «Her şeyi yaratan hiç bilmez olur mu? O latîftir, habîrdir.» (92)

Ehlü'l-Kur'an, Kur'an-ı Kerim'deki Rasûlüllâh'a itâat emri, İslâm'ın mihverî olması hasebiyle O'nun hayatıyla mukayyedir. Çünkü namazın kılınışı şekli, zekât nisbetleri gibi İslâmî farızaları açıklaması O'nun yetkileri cümlesindendi. Fakat vefatından sonra bu yetki, müslümanların tayîn edeceği «Merkezü'l-Mille»ye intikal eder. Bu merkez danışma meclisiyle iştişâre ederek, namazın keyfiyetini, zekât nisbetlerini ve diğer farzları tesbitle görevlidir, derler.

Rasûlüllâh'a uymaya karşı olan bu anlayışlarının ışığında, müslümanlarca esasları üzerinde icmâ edilmiş bütün farzları inkâr etmişlerdir. Onlara şunu sorabiliriz, nasıl oluyor da bu yeni anlayışı ne ondört asır boyunca müslümanlar, ne sahabe ve ne de Hz. Peygamber düşünemediler? Zira bu konuda O'ndan mevzû hadis olarak bile hiçbir şey rivayet olunmamıştır. Kur'an-ı Kerim'in böyle bir düşünceye uzaktan ve yakından hiç temas etmediğini de söylemeye lüzum yoktur.

Acaba bu kadar uzun zaman boyunca bütün müslümanlar hata mı

(93) Buradaki dipnot lüzum görülmediğinden tercüme edilmemiştir.

(94) Geniş bilgi ve tenkidi için bk. Mevdûdî, A.g.e. 377-387.

(95) Bakara (67) 14.

SÜNNETİ İNKÂR EDENLER

etmişler? Kelime-i şehâdetten daha önemsiz olmayan bu hususu açıklama-
mamakla Rasûlüllâh mı ihmalde bulunmuştur? Yoksa bu mevzûda hiç
açıklama yapmamakla bizzat Kur'an mı eksiklik bırakmıştır? Bu derece
noksan oldukça Kur'an'ın kendisine uymak icâbeder mi?

Diğer taraftan, müslümanlar birleşmedikçe, bizim için şimdilik
ufukta, bir merkezin tesisi mümkün görünmediğine göre, her devlette
bir merkez mi olacaktır? Bu durumda muhtelif merkezler oluşur. Mer-
kezlerin ve yorumların çoğalmasıyla, bazan bir merkezin haramı saydığını
bir diğeri helâl kabul edecektir. Yoksa İslâm ümmeti tamâmen birleşince-
ye kadar Kur'an'ın kendisiyle amel bırakılacak mı?

Binâenaleyh şunu diyebiliriz, Ehlü'l-Kur'an'ın zannettikleri gibi, eğer
muhaddislerin gayretleri, İslâm'ın sâfiyetini bozmak için yapılmış sinsî
faaliyetler idiyse —bu bir vehimden ibarettir— onların bu hareketi ise,
üstelik Kur'an adına bizzat Kur'an'ı ortadan kaldırmaya yönelik yabancı
menşe'li hakikî bir tertipten ibarettir.

Netice olarak son zamanlarda sünneti kabul etmeyenlerin iddiaları,
ilk devirlerde ortaya atılanlardan pek farklı görünmüyor. Bu inkâr, ilme
ve akla dayanmıyor, fakat yanlış düşünce ve kötü niyetlere dayanıyor. Bu
aynı zamanda, geçmişte Yunan kaynaklı ve bugün batı kaynaklı da olsa,
kültürel emperyalizmin bir sonucudur.

K A Y N A K L A R

1. Advâün ale's-Sünneti'l-Muhammediyye, Ebû Rayye, 3. Baskı, Kâhire,
Trs.
2. el-İntisâr, Abdürrahîm b. Muhammed el-Hayyât, Kâhire, 1925.
3. el-Kifaye fî İlmî'r-Rivâye, el-Hatîb el-Bağdâdî, Haydarâbâd, 1357.
4. Meşâhîru Ulemâi'l-Emsâr, Muhammed İbnü Hıbbân el-Büstî, Alman-
ya, 1959.
5. el-Mu'temed fî Usûli'l-Fıkh, Ebü'l-Huseyn Muhammed b. Ali el-Basrî
el-Mu'tezilî, Dımeşk, 1384-1385.
6. el-Müstedrek ale's-Sahîhayn, el-Hâkim en-Nisâbüri, Haydarâbâd, Trs.
7. es-Sünnetü ve Mekânetühâ fi't-Teşrîl-İslâmî, Mustafâ es-Sıbâî, 1.
Baskı, Kâhire, 1380
8. Sünnet kî Âinî Haysîs, Mevdûdî,
9. el-Ümm, Muhammed b. İdrîs eşŞâfi'i, I-VIII, Kâhire, 1321-1325.
10. Mecelletü'l-Menâr, Cilt IX, X.